

а потім голодний до вечора пише всяку трєбуху, він не може цього знести.

Краще буду маківники продавати, на городах працювати. І повір мені, я з ним ще зустрінуся. Але в інших умовах і при інших обставинах.

На слідуєчий день на місці Ніни працювала инша — родичка завканца.

Підлогу вимив сторож. Мануфактуру й пайок за цілий місяць одержала нова працювниця.

В. Бляско Ібанез.

Милосердя

(невидана новеля)

О 10 год. увечорі, граф де Сагрєда увійшов до свого клубу на бульварі Капуцинів. Ціла служба миттю кинулася щоби забрати йому його палицю, капелюх, що відблискував ріжними кольорами і кожух, підшитий богатим футром. Коли його роздягнули, показався сніжнобілий плястрон, заткнута в петлиці ґарденія і цілий, білий й чорний, люксусовий і скромний однострій джентельмена, що зявився на обід.

Новина про його руїну знана була вже в клубі. Йому так чудово удалося змарнотравити на право й на ліво свій маєток, так гарно знаний якихсь п'ятнадцять літ тому в Парижі, що з нього не лишилося майже нічого. Він жив з останніх округів колишніх достатків, як ті корабельні розбитки, що носяться по хвилях, на відламках пароплаву очікуючи з трівогою прихід останньої години. Навіть кельнери, які поралися коло нього, — умундуровані невільники — знали про його нещастя, розповідаючи собі про грошові клопоти, яких він соромився; але найменший відблиск нахабної цікавості не каламутив безбарвну поверхню їх задубілих в службі очей. Він був такий великий пан, він таким величавим рухом викидав свій гріш за вікно.

Зрештою це був правдивий аристократ, належав бо до тої стародавньої шляхти, яка здобувала до себе пошанівок навіть серед міщан, яких батьки робили революцію. Не був це один з тих сарматських графів, які дають себе утримувати жінкам, ні один з тих італійських маркізів що кінчать як картярі-шахраї, ні один з тих російських »великих панів«, які часто є на платні поліції. Це був правдивий аристократ, ґранд Еспанії. Може деякі з його

предків мали яку роль в «Сіді» чи в якихсь інших трагедіях, граних в «Комеді Франсез».

Граф увійшов до клубових сальонів з піднесеним чолом, самопевним кроком, вітаючи приятелів легким і елегантним усміхом, мішаниною легковаження і дустотливости.

Він мав майже сороківку, але все ще був «гарним» Сагредою, як колись прозвали його нічні бувальці Максима й ранішні амазонки з Гаів. Кілька білих волосків на скронях, маленькі зморщки в кутиках повік здраджували горячкове життя людини, що знаходилася в безнастанних клопотах. Але очі були все ще молоді, пристрасні й сумовиті нараз: власне завдяки їм прозвали його приятелі і приятельки «мурином».

В клубі всі говорили про руїну Сагреди зі стриманим співчуттям. Бідний граф! І подумати, що жадний новий спадок не звалиться йому з неба! Що не стріне він жадного американського мільонера, який зацікавився би його особою і його титулами! Конче треба було би щось зробити, щоби врятувати його...

Сагредою не робив собі жадних оман що до свого майбутнього. Всі кривні, які могли його поставити на ноги відповідним заповітом, вже зробили йому давно ту прислугу, що покинули сцену цього світу. На цій землі не лишилося нікого, хтоби міг думати про нього. В Іспанії мав він лише якусь невиразну родину, зі старої аристократії, звязану з ним більше історичними узами, аніж родинним привязанням. Вони були з ним на «ти», але відтіля не міг він сподіватися нічого, прич добрих рад або докорів з приводу його божевільного марнотравства... Отже все було скінчено, скінчено на все. Пятнацять літ виставного життя зжерли багату спадщину, з якою колись прибув до Парижу Сагредою. Його дібра в Андалузії з їх чередами корів і стадинами перейшли в інші руки, не бачивши навіть свого марнотравного й вічно відсутного пана. Нарешті його розлогі лани в Кастилії й його рижовища в околицях Валенсії, його розкидані по ріжних провінціях ферми, цілий отой дійсно князівський маєток давних графів де Сагредою змінив власника, подібно як і оті всі, полишені йому його ріжними тітками, старими побожними дівицями, а рівнож записи інших кривних, що померли від старости в своїх розлогіх і стародавніх посіlostях.

Життя в Парижі і по елегантних літнісках протягом кількох літ зїли йому цілу ту фортуна.

Спомин його голосних амурів з двома модними актрисами, тужлива усмішка десятка великих дам неприступної ціни, завмерлий відгомін кількох поединків, слава безпри-

страстного й зухвалого грача, і лицарського й непохитного в справах чести дуелянта, — ось все, ще лишилося від «гарного Саґреда» від часу його руїни.

Він жив з своєї давньої слави, затаючи нові довги у деяких відважників, які числили на поправу його фортуни, пригадуючи подібні його катастрофи в минулім. Але граф не поділяв їх сподіванок, з ним все було скінчено, він це добре знав. Коли його заженуть в кут, він знатиме, що треба буде зробити. Забитися? ... Ніколи. Люде його кругу забиваються лише задля картярських або довгів чести. Деякі з його предків, покритих славою, були винні значні суми людям, що стояли нижче їх в соціяльній драбині, не забиваючи через це себе. Коли вірителі замикали перед ним свої двері, або коли грозили йому скандалом і судом, граф де Саґреда робив над собою певне зусилля і покидав на час солодке життя в Парижі. Його предки були вояки-колонізатори. Отже чому-б не міг він піти в їх сліди? Він затагнеться до чужинецького Леріону, або відплине до Америки, завойованої його предками: він перебіжить як ковбой полудневі пустині Чилі або безкраї степи Патагонії.

А втім, аж до приходу цього страшного кінця, його теперішнє життя, таке очайдушне і смутне водночас, яке змушувало його до вічної брехні, було найкращим моментом його існування. З своєї останньої подорожи по Іспанії, де він їздив для ліквідації дрібних рештків своєї спадщини, він вернув з жінкою, молодою провінціяльною дівчиною, підбитою його славою великого пана, якого горяча й віддана приязнь мала в собі стількиж подиву як і любови. Жінка. Вперше Саґреда зрозумів значіння цього слова, так ніби досі він про це навіть поняття не мав. Його теперішня товаришка була «правдива» жінка, бо всі оті зденервовані і вибагливі дівчата, з фалшивою усмішкою на висмарованім обличчі, розбещені виставним життям, — належали до іншого світу.

І якраз в тій хвилині, коли в його життя увійшла ота правдива жінка, гріш на завше вислизнув йому з рук! Через примху химерної долі лиха година прийшла до нього разом з любовю.

— — —

Саґреда занурювався з кожним днем чим раз глибше, але з усмішкою на устах, задоволений з себе, з свого життя, з своєї солодкої мрії, яка була остання і яка ніби чудом не кінчилася. Доля, яка так суворо трактувала його ці останні роки, коли він пускав на вітер свій маєток до останнього гроша в Монте Карльо, в Остенде і по бульварах, зглянулася над ним, змилосердившись над його новим життям. Що вечора, пообідавши в модній реставрації з

свою товаришкою, він лишив її в театрі, а сам удавався до свого клубу, єдиного кутка, де чекала його доля. Він не грав велику гру. От, звичайні партії «карте» з добрим, товаришами молодости, які, наділені великою фортуною, не переставали провадити веселе життя, або які, устаткувавшись завдяки багатій женьячці, лише хіба через стару привычку, все ще вчачали до цього дистингованого клубу.

Ледві граф сів до столу, з картами в руці, лицем до лица з своїми друзями, як доля зачинала пестити його своїм гарячим подихом. Ці приятелі, незмордовані програю, що ввечора запрошували його — один по другім — на партію. Його виграни не могли його збогатити: раз десять люї, раз двадцять п'ять, інколи Саґреда вставав з сороками золотими монетами в кишені. Але завдяки оцій майже щоденній грі, він міг направити щілини, які захитували — готовою завалитися — фасадом, його великопанського життя, так, що він міг огорнути свою подругу атмосферою добробуту і любови, здобуваючи наново віру в майбутне. Хто знає, чи не чекали на нього кращі дні?

Завваживши в однім з сальонів віконта де ля Тремізінера, він усміхнувся до нього з приятним викликом:

— Може партію?

— Як собі бажаєте, мій любий Веляскезе.

— Сім пунктів по п'ять франків, щоби не загонятися. Бо я певний виграни. Доля сприяє мені.

Партія зачалася при скромнім світлі електричних свічок, серед вигідної мовчанки мягких килимів і тяжких портер.

Саґреда як завше вигравав. Здавалося, його щаслива зоря хотіла, щоб він побідно виходив з найтяжчої опресії. Він вигравав навіть без карт. Хоч би й не мав атутив, хоч би з кепськими картами: карти його противника були ще гірші, і по кождім роздаванню, його чекав чудесний майже успіх.

Перед ним лежало вже двадцять п'ять люї, коли один сталий гість, що валенсався з нудів з салі до салі, зупинився коло грачів. Партія його зацікавила. Спершу він став коло Саґреди, але потім перейшов на бік віконта, який, здавалося, був досить заклопотаний і зденерований його присутністю.

— Алез це божевілля!, скричав зненацька цікавий. Ви не граєте вашу гру, віконте. Ви відкладаєте на бік атути а граєте лише кепськими картами. Що за неосторожність!...

Йому не удалося вимовити більше ні слова. Саґреда перервав свою гру. Він був дуже блідий, зеленово блідий.

Очима, широко відчиненими, він наче сверлував віконта. Потім він встав.

— Я зрозумів, сказав він зимно. Позвольте мені віддалитися.

А тоді, нервовим рухом, він відгорнув кучу золотих монет у бік свого приятеля.

— Це вам!

— Алеж, мій любий Веласкесе... Алеж, Саґреда!... Я вам все виясню!

— Досить, мій пане. Повторяю, що я зрозумів.

В його очах блимнув, мов блискавка, якийсь вогник, який знали його приятелі, бо бачили його не раз при певних обставинах, коли по короткій суперечці або вислові, який здавався образливим, він підносив свою рукавичку, з старосвітським жестом виклику.

Але цей ворожий вогник моментально згас. Він усмінувся з звичливістю, що викликувала дрощі.

— Сердечно дякую, віконте. Це прислуга, якої не забувається... Я прошу прийняти знова вирази моєї вдячності.

І поздоровивши присутніх великопанським уклоном, він віддалився з тоюж міною, як в найгарніші часи свого блискучого життя.

— — —

З розстібнутим на грудях кожухом, граф де Саґреда іде вздовж бульварів. Юрба виходить з театрів, жінки переходять з одного хідника на другий, минають самоходи, яскраво освічені внутрі, відслонюючи нагледиво пер, дорогоцінних камінів і білих декольте, вуличні хлопчачки вигукують назви часописей, а на горі, високо на дахах, спалахують і гаснуть величезні електричні реклами.

Гранд Еспанії, аристократ, потомок стількох героїв, роспихаючи юрбу ліктями, промощує собі шлях, хочаби прийти як найскорше, не знаючи, зрештою, куди йде, не здаючи собі справи в якій він опинився околиці.

Робити довги!... Нехай. Довги ніколи не безчестили жадного шляхтича. Але діставати милостиню, ні! В найчорніші дні свого життя він ніколи не тремтів перед думкою викликати своєю руїною зневагу, бачити як відверталися від нього приятелі, зійти аж до найнижчого щабля нужди і згубитися в шумовиннях суспільности. Але бути предметом милосердя, ніколи!

Непотрібна комедія! Друзі, що всміхалися до нього, як за старих часів, збагнули таємницю його бідности і зедналися в спільнім почуванні милосердя, аби дати йому, кождий по черзі, милостиню, удаючи гру з ним. Його нещасна таємниця мабуть була знана також і іншим, мабуть і кельнерам, хоч вони й схилилися як він приходив,

з звиклим респектом. А він, ошуканий недотепа, він ішов через світ з своєю великопанською міною, штивний і торжественний, загорнений в свою неіснуючу великість, немов труп Сіда, що — коли вірити легенді — навіть по смерті вигравав битви і досідав свого военного коня.

Мое поважання граф де Саґреда! Потомок провідників далеких виправ і віце-королів мігби стати вояком в легіоні очайдушників і бандитів; він мігби бути пройди-світом в дівочих країнах і забивати, щоб жити; він мігби навіть байдуже придивлятися загибелі свого імені і, минулого, ставитися перед судовою барерою, але жити з милосердя своїх друзів, це ні!

Бувайте здорові, останні омани! Граф забув цілковито про свою товаришку, яка чекала на нього в одній нічній реставрації. Він не пригадував вже її собі; так, ніби її ніколи не знав, так ніби вона ніколи не існувала. Він не думав більше про ніщо, що прикрашувало його життя перед кількома годинами. Він ішов сам, зі своїм безчестям, і кожний з його кроків, здавалось, вибивав зпід землі щось, що досі було мертве в нім: старопредківську спадщину, журбу своєї раси, родинну гордість, погорду і почуття гонору, які куняли на дні його душі і які, пробуджені, стискали йому серце і мутили мозок.

А! Як вони мусили глузувати з нього з їх співчуттям і їх милосердям!

Тепер він ішов приспіненим кроком, немов би знав, куди він іде. Напрасність його відчужань знечулила його до тої степені, що він іронічно мурмотів до когось хто ніби йшов за ним й від кого він хотів втекти:

— Дякую сердечно, дякую сердечно!

Удосвіта, два стріли перелякали мешканців каменниці сусідньої з Сен Лязарським двірцем, одної з тих підозрілих каменниць, які дають легку захорону для любови, зачатої на вулиці.

Служба знайшла в одній кімнаті людину в вечірнім убранні, з розтрісканим черепом. З рани викрадалися закрівавлені кусники мозку, в той час як самогубець крутився мов робак по знищеному дивані.

В його помутнілих чорних очах були ще рештки життя. Але жадних милих споминів не лишили вони його товаришки. Його остання думка, перервана смертю, гадала про приязнь, страшну в своїм милосердю і про наругу, заподіяну братерським співчуттям, таку зневажливу в своїй великодушності.

(Переклад М. К.)